REFORMÁTUS KORÁLKÖNYV

AZ ÉNEKESKÖNYV 1948. ÉVI KIADÁSÁHOZ

KIADJA A MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ
KÁLVIN JÁNOS KIADÓJA
BUDAPEST, 2002

A LETÉTEK KÉSZÍTŐINEK NEVÉT JELZŐ RÖVIDÍTÉSEK:

A. S.: Arany Sándor
Cs. T. K.: Csomasz Tóth Kálmán
G. Z.: Gárdonyi Zoltán
Gy. B.: Gyülvészi Barnabás
K. F.: Kalocsay Ferenc
P. Á.: Papp Ákos

ISBN 963 300 914 6

A HANGJEGYEKET DOMBAY HUGÓ HANGJEGYGRAFIKUS
KÉSZÍTETTE
A FEDŐLAPOT RAJZOLTA: RIGÓ ISTVÁN

FELELŐS KIADÓ: TARR KÁLMÁN
SZEKSZÁRDI NYOMDA KFT. – MUNKASZÁM: 02.0440
FELELŐS VEZETŐ: VADÁSZ JÓZSEF

ELŐSZÓ

Ez a korálkönyv a magyar református egyházi énekeskönyv 1948. évi próbakiadásának a dallamaihoz készült. Vele a Református Egyetemes Konvent Sajtóosztálya egy évtized óta fennálló igényt kíván kielégíteni. Gyülekezeti éneklésünknek az a zenei és lelki megújulása, amit énekeskönyvünk próbakiadásától vártunk, a hozzá szükséges korálkönyv hiányában csak részben következhetett be. De a református gyülekezeti éneklés harmonikus kísérete iránti igény kielégítése számottevő kultúrális tartozásunk a magyar nép zenei műveltségének a gyarapítása terén is. E tartozás teljesítésére Egyetemes Konventünk már az 1950. esztendő elején összehívta néhány egyházzenészünket. Együttes munkájuk a kellő egyetértés hiánya miatt rövidesen abbamaradt. Egyéni buzgóságból készült éneketetjeik azóta csak kéziratos másolgatás útján — de gyakran másolási hibákkal együtt — terjedtek. Emellett tág tere nyílt a kíséret rögtönzésének, ami gyakran a pongyolaság, sőt zabolátlanság kísértésével járt. Még nagyobb veszélyt rejtett magában az a körülmény, hogy énekeskönyvünk próbakiadásának számos dallamához régibb és újabb kiadványokban lehet találni kíséretet. Ezek veszélyessége csak kis mértékben eredt a kisebb-nagyobb dallami vagy ritmusbeli eltérésekből. Az igazi veszély az a visszahatás volt, amit az énekek használata tekintetében így kialakuló szelekció jelentett. Énekeskönyvi reformunk hiába elevenítette fel a régi magyar dicséretek erőteljes, de elfeledett dallamait, és hiába igyekezett ellensúlyozni az 1900-as évek elején tömegesen importált angolszász énekek terjedését, ha az előbbiekhez seholsem, az utóbbiakhoz viszont akár több forrásban is akadt kíséret.

A dunamelléki egyházkerület egyházzenei albizottságának szorgalmazására Egyetemes Konventünk Sajtóosztálya 1957. június 14-én tervbevette egy orgonakönyv kiadását az énekeskönyv próbakiadásához. Az e tárgyban tartott értekezlet által kidolgozott tervet Egyetemes Konventünk elnökségi tanácsa 1957. szeptember 30-i ülésén jóváhagyta (jkv. 6. p.). Az így létrehívott szerkesztőbizottság 1957. október 1-én tartotta az első ülését, 1958. dec. 23-án az utolsót. Az első ülés megállapította a szerkesztés irányelveit (közölte a Református Egyház c. folyóirat 1958. márc. 1-i száma „Készül a korálkönyv" címmel). A további üléseken — beleértve a szerkesztőbizottságnak a mátraházai lelkészüdülőben végzett kétheti munkáját is — az éneketetek bizottsági átvizsgálása történt meg (l. a Református Egyház 1958. június 1-i számában „Korálkönyvünkről" címmel). A szerkesztőbizottság egyik tagja, Ádám Jenő főiskolai professzor a közlésre kiválogatott letétek kéziratának az átnézésével vett részt a bizottság munkájában.

Református egyházunk történetében tudomásunk szerint ez az első eset, amikor a gyülekezeti énekeskönyv dallamainak orgonaletétei az egyház hivatalos kiadványaként, erre a célra kiküldött felelős munkaközösség fáradozásának eredményéből kerülnek a nyilvánosság elé. A korábbi hasonló kiadványok (Szotyory Nagy Károly, Szügyi József, Sarudy Ottó, Hodossy Béla, Varga József és mások gyüjteményei) vagy tiszteletreméltó magánvállalkozások, vagy pedig, mint Hodossy—Árokháty kántorkönyve, önkéntes munkaközösség tisztes szándékú, de stílusban kellőképpen nem összehangolt munkák voltak. Egyházzenei jelentőség és érték tekintetében kiemelkedik közülük Árokháty Béla „Psalterium"-a, ez azonban csak a zsoltárok összhangosítását tartalmazta. Az a körülmény, hogy a mostani kiadvány hivatalos egyházi megbízásból jött létre, a szerkesztőbizottságot mind szakmai stílushűség, mind lelki fegyelem és összhang tekintetében különös kötelezettséggel terhelte meg.

Korálkönyvünk zenei stílusa az átvizsgálás folyamán támadt viták során érlelődött meg. Magyar református orgonakönyveink gyér hagyományához képest lényegesen új feladatot jelentett a ritmikus éneklés kísérete, valamint a régi egyházi hangsorokban (m o d u s-okban) fogant dallamok megtisztítása a beléjük rögződött dúr- és moll-fordulatoktól. E feladatok terén a magyar katolikus népénektár („Szent vagy, Uram!") orgonakönyve (1931.) és evangélikus testvéreink korálkönyvének új része (1956.) mellett főleg a külföldi református és egyéb protestáns felekezetek legújabb korálkönyveinek a tanulmányozása alapján igyekeztünk korszerű megoldást találni. Minden egyéni állásfoglalást a közösségi célnak kellett alárendelnünk. E cél kollektív elérése érdekében még akkor sem tehettünk kivételt, ha ezzel egyébként értékes és buzgó, de külső akadályok folytán a közös munkában rendszeresen résztvenni nem tudó munkatársak letétjeiről kellett lemondanunk.

A 263. sz. ének és a Himnusz kivételével valamennyi énekhez két letétet közlünk. Az a) alatti, könnyebb letétek nem csak orgonán, hanem harmóniumon (illetve orgonán csak m a n u á l i t e r) is játszhatók. A b) alatti letétek általában több mozgást és többnyire pedáljátékot is igényelnek. Ez utóbbiak mindegyikében, a könnyebb letétekben csekély kivétellel következetesen kitartottunk a klasszikus négyszólamúság mellett. Ezt a kótakép szigorúan szólamszerű írásmódjával is kifejezésre juttatjuk, anélkül azonban, hogy a letétek egyben vegyeskari használatra is készültek volna. A szólamszerű íráshoz azért ragaszkodtunk, mert a fogásszerinti írás más kótaképet ad m a n u á l i t e r-játék esetében, mint akkor, ha a basszust pedálon játsszák. A szólamszerű írásmód még abban az esetben is jó szolgálatot tesz, ha — amint az új énekek meghonosítása céljából igen hasznos — a dallamot jobbkézzel kívánjuk kiemelni, míg a középszólamokat balkézzel más manuálon s a basszust pedálon játsszuk. A középszólamok kötését olyankor szakítjuk meg, amikor ezt a szélső szólamok kötése szükségessé teszi. A szélső szólamok — főleg sorkezdésnél és sorvégnél — ritkán kerülnek egymáshoz oktávnál közelebb, nehogy a férfiak c a n t u s f i r m u s-éneke a kíséret basszusa alá kerüljön.

Az énekletétek ritmikus alkata vagy olyan, hogy a basszus mozgása a metrikus lüktetéseket adja meg („vezénylő" basszus), vagy pedig a basszus a dallam minden ritmikai mozzanatával együtt jár („kiharmonizálás"). Ez utóbbi elv csak

a dallambeli szinkópák esetében szenvedett némi módosulást, nehogy a metrikai rend szenvedjen. A vezénylő basszusos letétek technikailag könnyebbek, viszont csak jól éneklő gyülekezet *kísérésére* valók. Ha azonban a gyülekezet éneklése *vezetésre* szorul, akkor erre a célra kiharmonizált letétet ajánlunk. A zsoltárdallamok kampóval (—) jelzett 3/8-nyi hangcsoportjai alatt a vezénylő basszus értéke: pontozott negyed. Megjegyezzük, hogy énekeskönyvünk próbakiadásának a közlése e tekintetben több helyütt eltér H. Hasper közlésétől.

Énekeskönyvünk próbakiadásának a dallami programja főleg a régi egyházi hangnemekben járó énekek harmonizálása dolgában kívánt világos állásfoglalást. Szerkesztőbizottságunk az előtt a probléma előtt állott, hogy vagy a modális dallamok stílusával való szembehelyezkedést, vagy a stílushoz hívebb s ezért régiesnek ható harmonizálás kockázatát vállalja. Szabad műalkotásban a szerző élhet a dallam és kíséret ellentmondásából eredő feszültséggel, de ezt a megoldást a korálkönyv kötött rendeltetése kizárja.

Szerkesztőbizottságunkban építő bírálatként bontakoztak ki azok az ellentétek, amelyek főként zsoltárdallamaink és azok harmonizálása körüli vitákra vezettek. Zsoltáraink dallamainak énekeskönyvünk próbakiadásában foglalt közlése a hollandiai kezdeményezéshez, valamint a jelenlegi franciaországi és svájci francianyelvű református énekeskönyvekben tükröződő gyakorlathoz csatlakozva a legszigorúbb modális diatónia alapján áll. Ezért nemcsak a dallamok több évszázados visszavezethető romlásának minősülő félhang-eltéréseket küszöböli ki, de elveti a zsoltárdallamainkkal egykorú, reneszánsz-korbeli polifónia által az alsó váltóhangos dallamzárlatokban használt *subsemitonium*-okat (alsó félhangokat) is. Egyik-másik zsoltárdallam már egyszólamú mivoltában is szinte követeli a *subsemitonium*-ot: a 150. zsoltár negyedik dallamsora enélkül rosszul rímel a harmadikra s a 3. zsoltár 10. sora utóbb, a 11. sor folytán tűnik mesterkélten ódonnak. Magyar népünk egyszólamú éneklésének ősi ötfokú hagyománya kedvez ugyan a félhang nélküli sorzárásoknak, viszont a zsoltárdallamok ilyen formájának a harmonizálása mindenképen kötöttebb, mint egy magyar népdalé. Felmerült olyan alternatív megoldásnak a terve is, hogy az énekeskönyvi dallamforma megtartása mellett a kritikus sorzárlatok utolsóelőtti hangja fölé vagy elé zárójelben kitesszük a *subsemitonium*-ra utaló jelet. Ezzel azonban zavart keltettünk volna és elébe vágtunk volna az énekeskönyvünk próbakiadására váró reviziónak. A dallamok megállapítása, illetve módosítása meghaladja a szerkesztőbizottságunk hatáskörét és illetékességét. Mindamellett számolnunk kell azzal, hogy gyülekezeteink a 90. zsoltárunk első két sorában — énekeskönyv és korálkönyv ellenére — továbbra is a *subsemitonium*-ról fognak a záróhangra lépni. Letétjeinket úgy szerkesztettük, hogy azok itt és más hasonló helyeken szükség esetében *subsemitonium*-os zárlatú dallammal is játszhatók. Olyan zsoltárdallamok esetében, amelyeket egyes gyülekezetek mintegy új énekként modális formában tanultak meg (pl. 51., 110.), a *subsemitonium*-problémát felvetni felesleges.

Régi modális dallamok gyülekezeti énekkíséretében nem lett volna stílusos a szeptimakkordok, illetve megfordításaik önálló akkordként való használata. Főleg a „domináns" típusú négyeshangzatok esnének ki a stílusból. Az alterált akkordok körét olyan szűkre vontuk, mint a 16. századi klasszikus vokális polifónia. Sok vitára adott alkalmat a régi kóruszenében oly természetes „tá-dúr" (pl. C-ion modusban a B-dúr hármas), valamint egyes plagális harmóniafordulatok (pl. G-dúr után F-dúr, é-moll után d-moll, G-dúr után d-moll hármas) újraélesztése.

Énekeskönyvünk próbakiadásának dúr- és moll-dallamai is általában diotónikus harmonizálást igényelnek. Kromatikus lépést csak ott tűrtünk meg a kíséretben, ahol a dallam a romantikus kor szülötte. Az alterált akkordok körét nem bővítettük a klasszikus akkordkészlet végső határáig. Főleg olyan, szűkítetté, illetve bővítetté alterált akkordokat mellőztünk, amelyeket már Bach J. S. művészi korálfeldolgozásaiban is csak egyes strófák bizonyos kifejezéseivel társított (pl. a szűkített szeptimakkordot).

A vezénylő basszus technikájának alkalmazása elkerülhetetlenné tette, hogy a dallam rövid (és gyakran egyben hangsúlytalan) hangjai közül némelyek átmenőhang vagy váltóhang módján ne disszonáljanak a kísérőakkorddal. Ugrással elért súlyos dallamhang alá azonban sohasem tettünk díszharmonikus akkordot, mert ez határozottan zavarná a gyülekezet éneklését.

Néhány esetben a két letét közül az egyiket az énekeskönyvi közlésnél magasabbra helyeztük. Így lehetővé tettük, hogy egyes énekek kétféle hangfekvésben és kétféle nehézségű hangnemben álljanak rendelkezésre.

Az énekek kezdőhangját lehetőleg a hangnem, illetve *modus* I. fokú hármasával harmonizáltuk. A *finalis*-fokon kezdődő frig dallamok első hangját több esetben a IV. fok hármasával harmonizáltuk, nehogy több énekvers folytatólagos éneklésekor az azonos alapú dúr-zárás és moll-kezdés ellentéte zavart okozzon.

Moll hangnemben és moll-terces *modus*-okban járó dallamok záróakkordját az utolsó énekvers végén dúr-hármasnak is játszhatjuk. Frig dallamok záróakkordját mindig dúrnak írtuk.

A dallamsorok és dallamstrófák végét az énekeskönyvvel egyező módon jelöltük. Ahol az énekeskönyv jelzései hiányosak, ott pótoltuk ezeket a jelzéseket.

A dallamok változatos formáját a fél- és egészzárlatok változatos elrendezésével is igyekeztünk kidomborítani.

Az ütemvonalak nélkül leírt tételekben az alkalmi (tehát nem előjegyzett) módosítás csak arra az egy hangra vonatkozik, amelyik elé kitettük.

A Himnusz letétjében Erkel Ferenc eredeti elő- és utójátékát, valamint harmonizálását a lehetőségig híven követtük. A 263. számú énekünkhöz a dallam szerzőjétől, Kodály Zoltántól kértünk és kaptunk is kíséretet.

Letétjeink technikai kivitele dolgában könnyű játszhatóságra törekedtünk, anélkül azonban, hogy zenei igényesség tekintetében megalkuvásra került volna a sor. Egy részüket kipróbáltuk az Egyetemes Konvent által rendezett első alapfokú kántori tanfolyam résztvevőivel. Bebizonyosodott, hogy még zenei előképzettség nélküli egyének is négy hónapi rendszeres és szorgalmas harmónium-tanulásának eredményeként az a)-jelzésű letéteket folyamatosan és hibátlanul el tudják játszani.

A dallamok címéül az énekeskönyvi szöveg kezdősorát írtuk. A címfelírás alatti vékonyabb számok azoknak a szövegeknek az énekeskönyvi számai, amelyek a szóbanforgó dallamra éneklendők.

Munkánkat annak a tudatában adjuk közre, hogy nem alkalmazkodhattunk minden igényhez és minden ízléshez. Célunk a magyar református gyülekezeti éneklés harmónikus alátámasztása és ezen keresztül Isten dicsőségének a szolgálata. Néki legyen hála, hogy munkánkat útjára bocsáthatjuk. Az Ő áldása kísérje ezt a korálkönyvet és annak használóit.

Kelt Budapesten, 1959. március 31-én.

DR. GÁRDONYI ZOLTÁN

AZ ÉNEKEK BETŰRENDES JEGYZÉKE

	Sorszám
A bolond így szól az ő szívében	14
A Krisztus mennybe felméne	358
A Krisztust megfeszíték	354
A Sionnak hegyén Úr Isten	65
Adj békességet, Úr Isten	192
Adjatok hálát az Istennek	105
Adjunk hálát az Úrnak, mert	501
Adjunk hálát mindnyájan	378
Aki a felséges Úrnak	91
Aki értem megnyíltál	458
Aki nem jár hitlenek tanácsán	1
Akik bíznak az Úr Istenben	125
Amint vagyok, sok bűn alatt	460
Atya, Fiú, Szentlélek, készíts	174
Atya, Fiú, Szentlélek, teljes	159
Az egek beszélik	19
Az egyháznak a Jézus	392
Az erős Isten, Uraknak Ura	50
Az én időm, mint a szép nyár	366
Az Isten a mi reménységünk	46
Az Isten Bárányára	459
Az Istenben bízom jó reménységgel	11
Az Istenhez az én szómat	77
Az Istennek szent angyala	316
Az Izráel ezt nyilván mondhatja	124
Az oly emberek nyilván boldogok	119
Az Urat áldjátok, mert jó	106
Az Urat dicsérjétek, mert jó	147
Az Urat minden nemzetek	117
Az Urat ti, ő szolgái	113
Az Úr bír ez egész földdel	24
Az Úr énnékem őriző pásztorom	23
Az Úr Isten az én reménységem	275
Az Úr Isten az én világosságom	27
Az Úr Isten az ő lakó hajlékát	87
Az Úr Isten mondta az én Uramnak	110
Az Úr Isten regnál	97
Az Úr Istent magasztalom	273
Az Úrnak irgalmát örökké éneklem	89
Az Úrnak no énekeljetek	149
Az Úr országol	99

	Sorszám
Az Úr tégedet meghallgasson	20
Áldjad én lelkem a dicsőség erős	264
Áldjad én lelkem az Urat	146
Áldjad lelkem az Urat és tisztöld	104
Áldjad lelkem Uradat Istenedet	103
Áldjátok az Úr nevét	135
Áldjuk Istent, végével	195
Áldott az Úr, ki kezemet tanítja	144
Áldott légy örök Úr Isten	244
Áll a Krisztus szent keresztje	230
Bár bűn és kín gyötör	461
Bizonyára jó az Isten	73
Bocsásd meg, Úr Isten	220
Boldog, aki a nyavalyást híven	41
Boldog az ember, ki az Istent	112
Boldog az ember nyilván	128
Bűnösök hozzád kiáltunk	217
Csak vezess, Uram, végig	462
Dicsérd Istent, keresztyénség	313
Dicsérjétek az Urat, mert nagy	107
Dicsérjétek az Urat, mert ő	136
Dicsérjétek az Urat, áldjátok ő	150
Dicsérlek téged Úr Isten	9
Dicsérlek Uram tégedet	30
Dicsér téged teljes szívem	138
Dicsérünk téged Isten	75
Dicsőség az Atyának	178
Dicsőség mennyben az Istennek	326
Dicsőült helyeken, mennyei	278
Drága dolog az Úr Istent dicsérni	450
E földön ti minden népek	100
Egyedüli reményem	276
Egy szép dolgot hoz elő az én	45
Eltévedtem, mint juh	215
Emeljük Jézushoz szemünk	367
Emlékezzél meg Úr Isten	132
Emlékezzél mi történék	386
Emlékezzél Úr Isten híveidről	379
Emlékezzünk ez napon	351

	Sorszám
Erős vár a mi Istenünk	390
Ez a világ csak baj halma	454
Ez nap nékünk dicséretes nap	320
Ébredjél fel világ bűneidből	362
Ékes dolog dicsérni	92
Életemnek végső napját	420
Életünknek rendiben	218
Én az Úr Istenhez kiálték	120
Én ifjúságomtól fogva engem	129
Én igazságomnak Istene	4
Én Istenem, benned bízom	406
Én Istenem, én erős Istenem	22
Én Istenem, sok nagy bűnöm	206
Énekeljetek minden népek	96
Fel barátim	471
Feltámadt a mi életünk	350
Felvirradt áldott szép napunk	356
Fohászkodom hozzád, Uram Istenem	258
Fölkelt immár a szép hold	502
Gondviselő jó Atyám vagy	277
Győzhetetlen én kőszálam	346
Ha te meg nem tartasz	158
Hadd menjek, Istenem	422
Hagyjad az Úr Istenre	265
Hagyjátok el, hív keresztyének	400
Hallgasd meg az én könyörgésem	55
Hallgasd meg igazságomat	17
Hallgasd meg, Izráel pásztora	80
Hallgasd meg, Jézus Krisztus	388
Hallgasd meg Uram kérésem	102
Hallgasd meg, Uram, kérésemet	143
Hallgass meg minket, nagy Úr Isten	235
Hallgassátok meg minden nemzetek	49
Hallottuk, Isten, füleinkkel	44
Haragodnak nagy voltában	38
Hatalmas Isten, könyörgünk	456
Hinni taníts, Uram	479
Hogy a babiloni vizeknél ültünk	137
Hogy Izráel kijött Egyiptomból	114

	Sorszám
Hogyha felindul az Isten	68
Hozzád kiálltok, kegyes Uram	28
Hű pásztorunk, vezesd a te	229
Im béjöttünk nagy örömmel	162
Im nagy Isten, most előtted	345
Imádkozzatok és buzgón kérjetek	475
Imé mily jó és mily nagy	133
Imhol vagyok, édes Uram Istenem	399
Irgalmazz Uram, irgalmazz nekem	57
Irgalmazz Úr Isten	256
Isten élő Lelke, jöjj	463
Isten szívén megpihenve	395
Istennek Báránya, ki bűnünket	183
Istennel járni, lakozni	474
Ítélj meg engemet, Úr Isten	43
Itt állok jászolod felett	329
Itt van Isten köztünk	165
Jaj, mely hamar múlik	404
Jehova, csak néked éneklek	228
Jer, dicsérjük az Istennek Fiát	286
Jer, dicsérjük e szent napon a mi	317
Jer, kérjük Isten áldott Sz. lelkét	234
Jer Krisztus népe, nagy vígan	298
Jer mindnyájan örüljünk	318
Jer temessük el a testet	415
Jézus, én bizodalmam	357
Jézus hív, bár zúg, morajlik	299
Jézus, Istennek Báránya	339
Jézus Krisztus, egy Mesterünk	371
Jézus Krisztus, szép fényes hajnal	485
Jézus, nyájas és szelíd	469
Jézus, ó mi Idvezítőnk	293
Jézus születtél idvességünkre	314
Jézus, vígasságom	294
Jézus, világ Megváltója	342
Jézusom, ki árva lelkem	295
Jöjj királyom, Jézusom	464
Jöjj, mondjunk hálaszót	167
Jöjj népek Megváltója	303
Jöjjetek Krisztust dicsérni	328

Sorszám

Jön a harag napja lánggal 363
Jövel, légy velünk, Úr Isten 389
Jövel Szentlélek Isten 368
Jövel Sz. L. Úr Isten, lelkünknek 369
Jövel Sz. L. Úr Isten, töltsd bé ... 370
Jövel teremtő Szentlélek 373

Kegyelmezz meg nékem, én Istenem 56
Kegyes Jézus, itt vagyunk 164
Kiáltásom halld meg Isten 61
Ki Istenének átad mindent 274
Királyi zászlók lobognak 344
Könyörögjünk az I.-nek Szentlelk. 372
Könyörülj rajtunk, Úr Isten 157
Krisztus, ártatlan Bárány 184
Krisztus, én életemnek 416
Krisztus feltámada igazságunkra 353
Krisztus feltámadott 185
Krisztus im feltámada 352
Krisztus, ki vagy nap és világ ... 500
Krisztus Urunknak áldott születésén 315
Krisztusom, kívüled nincs kihez ... 226
Küldé az Úr Isten 310

Lelkem drága Jézusa 300
Lelki próbáimban 338
Légy csendes szívvel és békével 270
Légy ítélőm, Uram 26

Magamban elvégezém és mondám 39
Magasztallak én téged 487
Magasztallak téged, én Istenem 145
Maradj velem, mert mindjárt 511
Már elmégyek az örömbe 419
Már keresztem vállra vettem 426
Már nyugosznak a völgyek 503
Megáll az Istennek Igéje 171
Meghódol lelkem tenéked, nagy 251
Mely igen jó az Úr Istent dicsérni 255
Mennybéli felséges Isten 483
Mennyei seregek, boldog tiszta ... 252
Ments meg Uram, engem 364
Miért vetsz minket így el, Úr Isten 74
Miért zúgolódnak a pogányok ... 2
Míglen felejtesz el, Uram 13
Mikoron Dávid nagy búsultában 263

Sorszám

Mikor a Siont az Isten 126
Mily jó, ha bűntől már szabad ... 467
Mind jó, amit Isten tészen 272
Minden ember csak halandó 405
Minden teremtett állatok 160
Mindenek meghallják 236
Mindenható Úr Isten, mi bűnös ... 213
Mindenkoron áldom az Urat, míg 34
Mindenkoron áldom az én Uramat 254
Mindennek előtte irgalmasságról 101
Minket, Úr Isten, elhagyál 60
Mint a szép híves patakra 42
Mint Isten akarja, legyen 271
Mire bánkódol, ó te én szívem ... 267
Mire távozol tőlünk, Úr Isten ... 10
Mit dicsekedel gonoszságban ... 52
Mondjatok dícséretet 196
Mostan ti hatalmasok 29

Nagy az Úr méltóságában 48
Nagy hatalommal regnál az Isten 93
Nagy hálát adjunk az Atya Istennek 225
Nagy kegyesen től Uram földeddel 85
Ne bosszankodjál a gonosztévőkre 37
Ne haqyj elesnem, felséges Isten 257
Ne szállj perbe én velem 205
Nem nekünk, Uram, nem nekünk 115
Nékünk született mennyei Király 282
No dícsérjétek mindnyájan 148
No minden népek, örvendezzetek 47
Nosza istenfélő szent hívek 33

Ó Atya Isten, irgalmas nagy Úr 168
Ó Ábrahám Ura 425
Ó áldandó Szentháromság 210
Ó ártatlanság Báránya 335
Ó erős, bosszúálló Isten 94
Ó én két szemeim, ti az Úrra ... 240
Ó én Uram és én Istenem 7
Ó én Uram, ki erőt adsz énnékem 18
Ó felséges Úr, mi kegyes Istenünk 8
Ó irgalmas Isten 478
Ó Jézus, árva csendben 457
Ó jőjjetek hívek 327
Ó Krisztusfő, te zúzott 341

Sorszám

Ó Krisztus, láttam szenvedésed ... 343
Ó lelkem szent napsugara 510
Ó maradj kegyelmeddel 200
O mely boldog az oly ember éltében 32
Ó mely sokan vannak 3
Ó népeknek Megváltója 303
Ó örök hatalmú mennyei szent Isten 402
Ó seregeknek Istene 84
Ó Sion, ébredj 397

Örök élet reggele 489
Öröködbe Uram pogányok jöttek 79
Örülj szívem, vígadj lelkem 436
Örülök az én szívembe' 122
Örvendez Uram, a király 21
Örvendezzen már e világ 330
Örvendezzetek az erős Istennek ... 81
Örvendj egész föld az Istennek ... 66
Örvend mi szívünk 163

Paradicsomnak te szép élő fája 337
Perelj Uram perlőimmel 35
Porok vagyunk, porrá lészünk ... 412

Rád tekint már hitem 466
Reménységemben hívlak, Uram ... 237

Semmit ne bánkódjál 380
Seregeknek hatalmas nagy királya 207
Seregeknek szent Istene 408
Siess keresztyén lelki jót hallani ... 161
Siess nagy Úr Isten 476
Szabadíts meg engem Úr Isten a 140
Szabadíts meg engem Úr Isten és 59
Szabadíts meg és tarts meg 12
Szelid szemed, Úr Jézus 465
Szemem a hegyekre vetem..... 121
Szent Dávid próféta éneklő 260
Szent Ézsaiás így ír Krisztusnak ... 311
Szent Isten, noha néked 152
Szent, szent, szent a seregeknek 176
Szent vagy örökké Atya Úr Isten 241
Szent vagy, szent vagy, szent vagy 488
Szép tündöklő hajnalcsillag 296
Szívem megalázván tehozzád 486
Szívemet hozzád emelem 25

Sorszám

Szólj, szólj hozzám, Uram 512
Szólsz hozzám, Istenem 445
Szomorú a halál a gyarló embernek 403
Szűkölködünk nagy mértékben ... 171

Tarts meg engemet, ó én Istenem 16
Tarts meg Uram, én Istenem 54
Tebenned bíztunk eleitől fogva ... 90
Te drága Jézus, mi történt tevéled 340
Tehozzád kiáltok, Úr Isten 141
Tehozzád szemeimet, Úr Isten ... 123
Tehozzád teljes szívből 130
Teremtő Istenünk 238
Testvérek, menjünk bátran 455
Téged, ó Isten, dicsérünk 243
Téged Úr Isten, mi keresztyének 242
Térj magadhoz, drága Sion 394
Ti tanácsban ülő személyek 58
Tökéletes volt minden tekintetben 209
Tudom, az én Megváltóm él 421

Új világosság jelenék 301
Uram, bocsássad el 447
Uram, én csak tebenned bíztam 31
Uram Isten, siess minket 151
Uram, ki lészen lakója 15
Uram, ne hallgass ily igen 83
Uram, te nagy haragodban 6
Urunk, irgalmazz nékünk 177
Urunk Jézus, fordulj hozzánk 166
Úr Isten, az én imádságom 5
Úr Isten, én üdvösségem 88
Úr Isten kérlek, kegyelmezz nékem 51
Úr Isten, légy most mivelünk 387
Úr Isten, te tarts meg minket ... 233
Úr Jézus, hozzád kiáltok 239
Úr Jézus, nézz le rám 470
Úr lesz a Jézus mindenütt 398
Úrnak szolgái mindnyájan 134

Várj ember szíve készen 312
Várván vártam a felséges Urat ... 40
Vedd el Úr Isten rólunk haragodat 391
Vezess Jézusunk 434

Zengd Jézus nevét, zengd világ... 468

JEGYZETEK A DALLAMOKHOZ

Jegyzeteink célja az egyes dallamokra vonatkozó adatok felsorolása, egyrészt származásuk hitelességének bizonyítása, másrészt mindenfajta érdeklődés és kutatás megkönnyítése végett. Evégből a dallamoknál felsoroljuk azoknak forrásait, illetve a róluk tájékoztató legfontosabb hazai és külföldi bibliográfiákat és tanulmányokat. A zsoltárokra vonatkozó részletes eligazítás RGyÉ megfelelő fejezeteiben, kivált 339—345. lapjain található. Az angolszász énekeknél az eredeti kezdősor után az eredeti dallamletét (Tune) elnevezését és a szerző nevét közöljük, megjegyezvén, hogy a nálunk feltüntetett szöveg és a „tune" angol szövege(i) nem mindig egyeznek; néhány esetben a szöveg és a dallam között új kapcsolatot létesítettünk.

Rövidítések:

ád. = átdolgozás, átdolgozó.
Bäumker = W. Bäumker, Das katholische deutsche Kirchenlied in seinen Singweisen I—IV., Freiburg 1883—1891.
D (DH). évszámmal = debreceni kiadású (halottas) ékv.
dall. = dallam.
er, ered. = eredeti.
ékv. = énekeskönyv.
HCH = Handbook to the Church Hymnary, London 1935.
jz. jzet. = jegyzet.
kk. = középkori.
KodE = Kodály-Emlékkönyv (évszámmal; ld. Csomasz Tóth Kálmán hymnologiai tanulmányait).
Kv. (évszámmal) = Kolozsvári kiadású ékv.
kz. = kézirat, kéziratos.
l., ld. = lap, illetve lásd.
megj. = megjelent, megjelenés.
MP. = Maître Pierre, a genfi zsoltárdallamok egy részének ismeretlen szerzője, vagy szerzői.
MZK II. = Szabolcsi Bence. A Magyar zenetörténet kézikönyve, 2. kiad. Budapest 1955.
OSzK = Országos Széchenyi Könyvtár.
ÖÉ = Pálóczi Horváth Ádám. Ötödfélszáz Énekek. Kritikai kiadás jegyzetekkel. Bartha Dénes és Kiss József, Budapest 1951.
RGYÉ = Csomasz Tóth Kálmán. A református gyülekezeti éneklés (Ref. Egyházi Könyvtár, XXV.), Budapest 1950.
RMDT = Csomasz Tóth Kálmán. A XVI. század magyar dallamai (Régi Magyar Dallamok Tára, I.) Bpest 1958.
szöv. = szöveg.
SzTA = Szabó T. Attila. Kéziratos énekeskönyveink és verses kéziratink a XVI—XIX. században. Zilah 1934.
SzVU = Szent vagy, Uram, róm. kat. egyházi énekeskönyv. Budapest 1931.
ua., uo. = ugyanaz, illetve ugyanott.
vö. = vesd össze.
Zahn = Johannes Zahn. Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder, I—VI. Gütersloh 1888—1893.

A jegyzetek élén álló számok a dallamok sorszámát jelzik.

1—2 Megj. 1539. ád. 1542. L. Bourgeoys.
3 1539 más dall. — 1542. L. Bourgeoys.
4—14 Megj. 1542, szerzőjük L. Bourgeoys.
15 Megj. 1539. ád 1542. L. Bourgeoys.
16—17 Megj. 1551. szerző L. Bourgeoys.
18 Megj. 1544. szerző L. Bourgeoys.
19 1539 más dall. — 1542. L. Bourgeoys.
20—21 Megj. 1551. szerző L. Bourgeoys.
22 Megj. 1542. szerző L. Bourgeoys.
23 Megj. 1544. szerző L. Bourgeoys.
24 Megj. 1542. szerző L. Bourgeoys.
25 1539. más dall. és szöv. — 1544. L. Bourgeoys.
26—31 Megj. 1551. szerzőjük L. Bourgeoys.
32 1539. más dall. — 1542. L. Bourgeoys.
33 Megj. 1544, szerző L. Bourgeoys.
34—35 Megj. 1551. szerzőjük L. Bourgeoys.
36 Régibb, valószínűleg Kálvintól származó szövegével jelent meg 1539-ben a 68. zsoltár dallama, melynek szerzője M. Greiter (1525).
37—38 Megj. 1542. szerzőjük L. Bourgeoys.
39—42 Megj. 1551. szerzőjük L. Bourgeoys. A 42. zsoltárdallam ős egy **„Que verray de Dieu la face"** kezdetű világi dal.
43 Megj. 1544. szerző L. Bourgeoys.
44 Megj. 1551. szerző L. Bourgeoys.
45 Megj. 1544. szerző L. Bourgeoys.
46 1539 szöv. és dall. más, 1544. L. Bourgeoys.
47 Megj. 1551. L. Bourgeoys.
48—49 Megj. 1562. Szerzőjük az ismeretlen Péter mester, akinek neve mögött talán több személy is rejtőzik. Ld RGyÉ 99, 212, 216, 340—41, 417. l. Az ismeretlen ered. zsoltárdallamok szerzőjét a továbbiakban MP-vel (Maitre Pierre) jelöljük.
50 Megj. 1544. L. Bourgeoys, H. Hasper szerint népi dallamból.
51 1539 más dall. — 1542. L. Bourgeoys.
52 Megj. 1562. Szerzője MP. Hasper szerint népi.
54—59 Megj. 1562. Szerzőjük MP.
60 Megj. 1551. Szerzője L. Bourgeoys.
61 Megj. 1562. Szerző MP.
65 Megj. 1544. a 72. zs. szövegével. L. Bourgeoys.
66 — Megj. 1544. szöv. 118. zs. L. Bourgeoys.
68 Ld. a 36. zs. jegyzetét!
73 Megj. 1551. szerzője L. Bourgeoys.
74—75 Megj. 1562. szerzőjük MP.
77 Megj. 1544. a 86. zs. szövegével. Szerzője L. Bourgeoys.
79 Megj. 1544. szerzője L. Bourgeoys.
80 Megj. 1562. szerzője MP. A **„Victimae paschali"** szekvenciából képezett dallam.
81, 83—85, 87—89 Megj. 1562. szerzőjük MP.
90 Megj. 1551. szerzője L. Bourgeoys.
91 1539. más szöv., ád. 1544. L. Bourgeoys. Az ered. dall. valószínű szerzője M. Greiter.
92—94, 96, 97, 99 Megj. 1562. szerzőjük MP.
100 Megj. 1551. a 131. zs. szövegével. Mintája egy **„Quand Bourbon vit Marseille"** kezd. világi dall.; ebből képezte L. Bourgeoys.
101 Megj. 1544. szerző L. Bourgeoys.
102 Megj. 1562. szerző MP.
103 Megj. 1539. ád. 1542. L. Bourgeoys.
104 Megj. 1542. szerzője L. Bourgeoys.
105—106 Megj. 1562. szerzőjük MP.
107 Megj. 1544. szerzője L. Bourgeoys.
110 Megj. 1544. szerzője L. Bourgeoys.
112 Megj. 1562. szerzője MP.
113 1539. más dall. (Strasbourg 1525. Zahn 4438/a), **Aus tiefer Not** II. dallama), ez újabb megj. 1542. szerzője L. Bourgeoys, népi dallam nyomán.

114 1539. eltérő alak, ád. 1542. L. Bourgeoys.
115 1542. szerző L. Bourgeoys.
117 Megj. 1551. a 127. zsolt. szövegével; szerzője L. Bourgeoys.
119—126 Megj. 1551. szerzőjük L. Bourgeoys.
128 Megj. 1544. szerző L. Bourgeoys.
129 Megj. 1551. szerző L. Bourgeoys.
130 1539. dall. eltér, ád. 1542. L. Bourgeoys.
132—134 Megj. 1555. szerzőjük L. Bourgeoys.
135—136 Megj. 1562. szerzőjük MP.
137 Megj. 1539. ád. 1542. L. Bourgeoys. Egy **„Esprits divins, chantez de la nuict saincte"** c. XVI. századi francia karácsonyi énekből. (Henri Semeignen, Vieux Noëls, Nantes 1876).
138 Megj. 1544. szerzője L. Bourgeoys. 1539-ben szövege is, dallama is más.
140 Megj. 1562., más forrás Lyon 1547, ld. Zahn 750. és Bäumker II. 282., RMDT 167., vö. RMDT 200. sz. Ez lett a genfi Tízparancsolat-parafrázis szövegévé. Ld. még **„Wann wir in höchsten Nöthen seyn".**
141 Megj. 1562. A **„Conditor alme siderum"** himnusz variánsa. Ld. RMDT 78. sz. és dall. jzet.
143 Megj. 1539. ád. 1542. L. Bourgeoys.
144 Megj. 1544. (ld. a 18. zsoltárnál!), L. Bourgeoys. H. Hasper szerint rokon egy **„Qual vive salamandre in fiamma ardente"** kezd. olasz dallammal.
145—148 Megj. 1562. szerzőjük MP.
149 Megj. 1562. H. Hasper szerint egy Languedoc-i francia ökörhajcsár-dallal **(Quand le bouvier vient de labourer)** tart rokonságot.
150 Megj. 1562. szerzője MP.
151 RMDT 172/III. sz. Régi alakja (1574) uo. I. sz.
152 Er. szöv. **Ez esztendőt megáldjad.** RMDT 176/II.
157 Graduál-antifonából; RMDT 174/V. sz.
158 Graduál-antifonából; RMDT 173/III. sz.
159 Egyleveles kolozsvári nyomtatványból (1727); ld. RGyÉ 349. I és RMDT 63. sz. dall. jz.
160 Nun danket all und bringet Ehr (J. Crüger, 1653); Zahn 207. sz., RGyÉ 349. I.
161 Tinódi: **Dávid és Góliát** históriája, RMDT 40. sz.
162 Er. szöv. **El-bémégyünk;** RMDT 142. sz.
163 Er. kezdősor: **Örül mi szívünk;** RMDT 98. sz.
164 Liebster Jesu, wir sind hier (J. R. Ahle, 1664); Zahn 3498/b sz. **Édes Jézus, eljöttünk** szöveggel Kv 1777 X. sz. RGyÉ 350. I.
165 Wunderbarer König (Joachim Neander, 1680); Zahn 7861. sz. RGyÉ 350. I.
166 Herr Jesu Christ, dich zu uns wend (Redwitz, 1643): Zahn 624. sz., RGyÉ 350. I.
167 Nun danket alle Gott (J. Crüger, 1647); Zahn 5142—43., Bäumker III. 209. sz., RGyÉ 350. I.
168 Father, again in Jesus' name we meet (St. Agnes, James Langran, 1835—1909); HCH 111. I. RGyÉ 350. I
171 Eredete ismeretlen. Ékvben először Kv 1907; 129. I. (4. sz. „új" ének). RGyÉ 351. I.
172 Ismeretlen szerzőtől, Nagyenyed 1785, majd Kv 1811 (külön betétlapon). Ld. RGyÉ 351. I.
174 Ismeretlen eredetű, D 1778. 35. I. RGyÉ 351. I.
176 Kk. er., német ev. liturgiákban ismert. RGyÉ 351. I.
177 Kk. er., német ev. liturgikus dall. RGyÉ 351. I.
178 Kk. er., prot. liturgiákban ismert. RGyÉ 352. I.
183 Christe, du Lamm Gottes; Zahn 58. sz. A külföldi evangéliumi egyházakban elterjedt. RGyÉ 352. I.
184 O Lamm Gottes, unschuldig (délnémet változat, Erfurt 1542); vö. Zahn 4360, Bäumker I. 202/I—III. sz.
185 Christ ist erstanden, XII. század, első fele Zahn 1970, teljes alak uo. 8584., vö. Bäumker I. 242/I—VI. sz. RGyÉ 352—3. I.
192 Őse **Da pacem Domine** antifona, RMDT 115, 116/I—II., Luther **Verleih uns Frieden gnädiglich** kezd. énekének (Zahn 1945/a—b, Bäumker I. I/IV., II. 280. sz.) magyar változata, Kv 1744. kis módosításával. RGyÉ 353. I.
195 Herr, wie lange willst du doch (J. Crüger 1653); Zahn 3497. sz., DH 1791. 183., ld. KodE 1953. 293. I.
196 Virgo Dei genitrix distichon-formájú versus alleluiaticus humanista metrikus dallama. RMDT 93. sz.
200 Christus, der ist mein Leben (M. Vulpius 1609); Zahn 132, Bäumker II. 337. sz. RGyÉ 354. I.
205 Legrégibb ismert szöv. **Tekints reánk Úr Isten,** dall. Eperjesi Grad. 1073. I., ld. RMDT 232/I—IV. sz. és uo. 191—4. I. szöv. és dallamtáblázatot. RGyÉ 354.
206 D 1774. No. 86., 1778. 345. sz. Korábbi alakját nem ismerjük. Ld. RGyÉ 355. I.
207 Népi dallam (Perőcsény), Kodály Zoltán gyűjtéséből. Ld. RGyÉ 355. I.
209 Az **Ut queant laxis resonare fibris** himnuszhoz készült humanista metrikus dallam (Glareanus, 1547). Egy variánsa **Die Nacht ist kommen** szöveggel ismert. RMDT 87/I—IV. sz., RGyÉ 209. I. Itt D 1774. No. 88 szerint.
210 KodE 1953. 325—6. I. DH 1791. szerint. RGyÉ 355. I.
213 RMDT 63/II. Az I. alaktól (1574) kissé eltér; ld. uo. jz. dallamtáblázatát. RGyÉ 356. I.
215 Payr S. szerint (Prot. Szemle 1928, 163. I.) XVIII. századi pozsonyi kz-ból; ld. RGyÉ 356. I.
217 Aus tiefer Not schrei ich zu dir (Luther, Wittenberg 1524), I. dall. Zahn 4437. sz. RGyÉ 356. I.
218 Mitten wir im Leben sind, Zahn 8502, vö. Bäumker I. 300/I—VIII., leginkább IV. sz. — RMDT 184. sz. RGyÉ 356. I. helyesbítésre szorul: e dall. inkább a Tannhäuserlieddel mutat kis rokonságot (RMDT 549. I.).
220 A Kájoni-kódexből, RMDT 18/II. sz. Kiterjedt rokonságát ld. uo. 18. sz. jz. RGyÉ 37. I.
225 Boroszlói Kz 25/b I. RMDT 213. sz., ld. még uo. 188—9 I. és 192. sz. dall. jz. RGyÉ 357. I.
226 Rákóczi László (vagy Sámuel) balladájának dallama. Ld. ÖE 250. sz. és jz., MZK II. 38*/e dall.
228 Dir, dir, Jehova, will ich singen (Hamburg 1690, Halle 1704); Zahn 3067. sz. RGyÉ 358. I.
229 Lead, holy Shepherd, lead us (King's Lynn); Songs of Praise with Music, Oxford 1931, 308. sz. RGyÉ 358.
230 In the Cross of Christ I glory (Shipston), egy warwickshire-i népi dallam egyházi változata.
233 Erhalt uns, Herr, bei deinem Wort, a **Christe qui lux es et dies** himnusz nyomán (Luther 1543); Zahn 350, vö. Bäumker II. 316. sz. — RMDT 117. és 227. sz.
234 Nun bitten wir den heiligen Geist (XIII. sz.-ból), Wittenberg 1524, Zahn 2029, Bäumker I. 337, RGyÉ 358. I.
235 Az előző dallam magyar variánsa. RMDT 127/I—II.
236 Bornemisza P.: **Cantio optima.** RMDT 103/I—II. sz.
237 Er: **Saulnak a Dávidhoz jó szerelme,** ld. RMDT 231/I—II. sz. RGyÉ 359. I.
238 Bože Stvořiteli, Brno 1798. Zalánfy A. adata.
239 Ich ruf zu dir, Herr J. Ch. (1535), Zahn 7400. sz.
240 Ó én két szemeim. RMDT 100/I. sz. RGyÉ 359. I.
241 Vö. **Jesu salvator, mundi amator** és **Ave Domina, tu es praeclara.** Talán ez volt több XVI. századi jeremiád és história „Régi siralmas" nótája. RMDT 99. sz. RGyÉ 359. I. Ld. még a 311. sz. dall. jegyzetét.
242 O gloriosa, o speciosa variáns; RMDT 130/IV. sz., ld. uo. 568—9. I. táblázatát. RGyÉ 360. I.
243 Megj. a jugoszláviai ref. ékvben (1939. 208. sz.) névtelenül; valószínüleg Árokháty Béla szerzeménye. RGyÉ 360. I.
244 RMDT 128/II—III. sz. RGyÉ 360. I.
251 Er. szöv. **Dicsérd az Istent mostan ó én lelkem** (1579); humanista kapcsolataira nézve ld. RMDT 192. sz. dallam jegyzetét. RGyÉ 360. I.
252 Régi magyar balladaelemek nyomán összeállította Balla Péter (Kis Magyar Daloskönyv, SDG-kiad. 58. I.).
254 Görcsöni Ambrus **Mátyás király**-históriájának (kezd. **Árpád vala fő az kapitánságba)** valószínű egykorú dallama. RMDT 82. sz. RGyÉ 361. I.
255 Az Úr Isten nékem édes táplálóm kezd. 23. zsoltárparafrázis (RMDT 186. sz.) dallamának változata, Árokháty Béla ritmizálása szerint. RGyÉ 361. I.
256 A **Józon-Cyrus** históriás dallamkör egyik változata, RMDT 23/II. 4. sora 23/I. szerint. RGyÉ 361. I.
257 Több XVI. századi história nótajelzésében szerepel. RMDT 196/III. sz. és jz. RGyÉ 361. I.
258 Históriás stílusú dall., ld. RMDT 96—97. sz. dall. jz. táblázatát. Vö. 387. sz. dallamunkkal. RGyÉ 361. I.
260 Nagybánkai Mátyás **Hunyadi János**-históriájának dallama; RMDT 28/I—III. sz., ld. uo. 168—9. I.

263 Kodály Zoltán **Psalmus Hungaricus**ának fődallama, a szerző harmonizálásában. RGyÉ 362. I.

264 Lobe den Herren, den mächtigen König der Ehren, ered. világi **(Hast du denn Liebster, dein Angesicht gänzlich verborgen,** Stralsund 1665) szöv. Zahn 1912/a—d. sz. RGyÉ 362—3. I.

265 Befiehl du deine Wege (Lobet Gott, unseren Herren), Barth. Gesius 1603, Zahn 5393. sz., RGyÉ 363. I.

267 Warum betrübst du dich, mein Herz, vö. Zahn 1689/a, Bäumker II. 283. sz., ld. RMDT 212. sz. RGyÉ 363. I.

270 Gib dich zufrieden und sei stille (Jakob Hintze 1670), Zahn 7415. sz. RGyÉ 363—4. I.

271 Was mein Gott will, das gscheh allzeit, Claude de Sermisy világi dallamfeldolgozásából (1529), ld. RGyÉ 364. I. Vö. Zahn 7574. Bäumker II. 349. sz.

272 Was Gott tut, das ist wohlgetan (Severus Gastorius 1675), Zahn 5629. sz. Ld. RGyÉ 364. I.

273 RMDT 106. sz., debreceni alak. RGyÉ 364. I.

274 Wer nur den lieben Gott lässt walten (G. Neumark 1657); Zahn 2778. sz., RGyÉ 364. I.

275 Pán Buh jest má sila, (XVI. sz.), ld. RMDT 144—5. I., vö. uo. a 232. sz. dall. jz.-évei. RGyÉ 364. I.

276 388. sz. dallamunk késő mollvariánsa valószínűleg Kálmán Farkastól. Ld. RMDT 126. dall. jz. RGyÉ 365. I.

277 Herr, ich habe missgehandelt (J. Grüger 1649); vö. Zahn 3695. sz. Eleje kissé módosult. RGyÉ 365. I.

278 Egykorú dallam, D 1774. No. 23. RGyÉ 365. I.

282 Natus est nobis rex gloriae, RMDT 182/I. sz., a debreceni (1774 No. 14.) alak szerint. RGyÉ 365. I.

286 O venerabilis virginitas, ill. **Felix namque** nótajelzése van több, az un. **Salve mater misericordiae** típusához tartozó éneknek. RMDT 43—46. sz. RGyÉ 365. I.

293 Jesus Ch., unser Heiland (Luther, Wittenberg 1529), vö. Zahn 1978. sz. RMDT 230/I—II. sz., itt D 1774. No. 52. szerint RGyÉ 366—7. I.

294 Jesu, meine Freude, világi dallamból J. Crüger 1653., Zahn 8032, KodE 1953. 329. I. 67. sz. RGyÉ 367. I.

295 Jesu, der du meine Seele (1642), világi er., Zahn 6804. sz. Sok változatban él. RGyÉ 367. I.

296 Wie schön leuchtet der Morgenstern (Strassburg 1538. Ph. Nicolai 1599); Zahn 8359. Bäumker II. 296. sz. Vö. RGyÉ 367. I.

298 Nun freut euch, lieben Christen gmein (1523); Luther egyik legkorábban készült éneke. Zahn 4427. sz., RGyÉ 367. I.

299 Jesus calls us (Evening Prayer, J. Stainer), HCH 225, 506. I. RGyÉ 367. I.

300 Jesus, Lover of my soul (Hollingside, J. B. Dykes); HCH 140, 326. I. RGyÉ 367. I.

301 A **Lauda mater ecclesia** himnuszdallam egyszerűsödött változata Kv 1744. szerint. RMDT 171/II. sz.

302 Veni redemptor gentium, vö. Zahn 307/a, Bäumker I. 1/I. sz. RMDT 161. sz. RGyÉ 368. I.

303 Nun komm der Heiden Heiland (1524); Luther **Veni redemptor**-változata. Zahn 1174. Bäumker I. 1/II. sz.

310 A **Mittit ad virginem** szekvencia népdalszerű magyar változata, D 1774. No. 25, D 1778. 170. sz. szerint. Lásd RMDT 172. sz. dall. jz. RGyÉ 368. I.

311 Több históriás ének valószínű dallama. **„Simeon vala egy"** kezdősorú őséről csak nótajelzésből tudunk. RMDT 90/I—II. sz. RGyÉ 369. I. Vö. 241. dall. jz-tel.

312 Von Gott will ich nicht lassen (világi eredetű, egyh. szöveggel Erfurt 1572); Zahn 5264/a—b, RMDT 216. sz. RGyÉ 369. I.

313 Lobt Gott, ihr Christen, allzugleich (Nik. Herman 1554); Zahn 198. Bäumker III. 27. sz. RGyÉ 369. I.

314 RMDT 209. sz., debreceni alak. RGyÉ 369. I.

315 Először Kv 1744. 137. sz., ld. RMDT 213. sz. dall. jzetét. D 1774. No. 27 szerint. RGyÉ 369. I.

316 Luther **Vom Himmel hoch da komm ich her** dallamának (V. Schumann, Zahn 346. sz.) magyar változata. **„Mennyből jövek most hozzátok"** szöveggel Eperjesi Grad. 141. I. KodE 1957. 248—9. I. Bäumker I. 82. RGyÉ 369. I.

317 RMDT 66. sz., ld. még uo. 168—9. I. tábl. 7. sz.

318 RMDT 129/I—II. sz. Jam cantemus hodie. RGyÉ 370. I.

320 RMDT 122/II. sz. Cseh huszita dallamból.

326 Tárkányi—Zsasskovszky, Kath. Egyh. Énektár (1855) 100. I. SzVU 21. sz. Ld. RGyÉ 371. I.

327 Adeste fideles XVII. századi latin himnusz dallama, angol prot. közvetítéssel. RGyÉ 371. I.

328 Kommt und lasst uns Christum ehren (vagy **Preis sei Gott,** V. Triller 1555), Zahn 1380., Bäumker I. 45. sz., **Quem pastores laudavere** XIV. századi dallamból.

329 Ich steh an deiner Krippen hier, Zahn 4663. sz.

330 A **Rex Christe, factor omnium** himnuszdallam változata. RMDT 168/II. sz. Vö. Zahn 314/a—c; 317. sz.

335 Kv 1744. 177., D 1774. 44. sz. Eredete ismeretlen.

337 A 161 .sz. variánsa, ld. RMDT 40. sz. dall. jz. Kv 1744. 173. sz. RGyÉ 372. I.

338 In the hour of trial (Dun Aluinn, népi eredetű ír dallam), HCH 179, Supplement 53. I.

339 Lengyel dallam, Zalánfy A. szerint Jan Seclucian ékvéből (1559).

340 Herzliebster Jesu, was hast du verbrochen, (J. Crüger 1640); Zahn 983. sz. RGyÉ 372. I.

341 Herzlich tut mich verlangen (H. L. Hassler 1601. vil. ered. **Mein Gmüt ist mir verwirret);** Zahn 5385/a, Bäumker II. 395. sz. RGyÉ 372—3. I.

342 Sei gegrüsset Jesu gütig, vö. Zahn 3888—89/a—b sz. Ez a változat Szegedi F. L. „Cantus Catholici" (Kassa 1674) 272. lapján áll. RGyÉ 373. I.

343 O Christ, j'ai vu ton agonie, Freylinghausen ékvéből (Halle 1704) való, ma már csak francia ref. ékvekben fennmaradt dallam. RGyÉ 373. I.

344 A **Vexilla regis prodeunt** gregorián himnuszdallam szillabikus változata. Vö. RMDT 168/I. sz.

345 Kálmán Farkas eredeti dallama az 1903. évi ref. próbaénekeskönyvből (268. I.). RGyÉ 373. I.

346 II. Rákóczi Ferencnek tulajdonított, valójában XIX. századi dallam. Bartalus István, Magyar Népdalok, III. k. 2. I. Ld OSzK Mus. pr. 7268. RGyÉ 373. I.

350 Kv 1744. 189. sz., D 1774. No. 53. RGyÉ 373. I.

351 RMDT 193. sz. RGyÉ 373. I.

352 RMDT 69/I—III., vö. uo. 68. sz., ld. uo. a 174—5. I. dallamtáblázatán. Debreceni alak, RGyÉ 374. I.

353 RMDT 94. sz. (Cantus Catholici) RGyÉ 374. I.

354 RMDT 70/II., vö. 70/I. (1574). RGyÉ 374. I.

356 Erschienen ist der herrlich Tag (Nik. Herman 1560); Zahn 1743. Bäumker II. 233. sz. RGyÉ 374. I.

357 Jesus, meine Zuversicht (J. Crüger —?— 1653); Zahn 3432/a—b, Bäumker III. 235. sz. RGyÉ 374. I.

358 Surrexit Christus hodie, XV. szd.-i dall. variánsa; RMDT 121/I—II. sz. RGyÉ 374. I.

362 RMDT 219/II. sz. RGyÉ 374. I. adatát helyesbítjük: a szöveg már 1593-ban Bártfán megjelent.

363 Dies irae, dies illa, a szekvencia gregorián dallamának egyszerűbb, prot. változata (Ludecus Missale 1589). Zahn 44, Bäumker II. 354/I. sz. 1—2. dall. variáns. Magyar prot. ékvben itt először, RGyÉ 375. I.

364 Eredeti dall. Tárkányi—Zsasskovszky (1855) 303. I., SzVU 243. sz. RGyÉ 375. I.

366 Sulyok Imre közlése szerint a dallam forrása Holéczy Sámuel, Psalmodia, 1818. RGyÉ 375. I.

367 Vers Jésus élevons (F. Bernouilly). RGyÉ 375. I.

368 Ades pater supreme, Zahn 155. sz. RMDT 84. sz. a debreceni változat szerint. RGyÉ 375. I.

369 RMDT 7/IV., vö. uo. 7/I—III., 6, 66. sz. dallamokkal, Luther Hiszekegy-e részeiből kivágott dallam.

370 Először: Eperjesi Grad. 648. I., ld. KodE 1957. 258, I. Megismételt 1—2. sora ott 239. sz. dallamunk hatását árulja el. RGyÉ 376. I.

371 D 1778. 58. sz. Korábbi alakját nem ismerjük.

372 RMDT 105/I—II. sz. Hangneme dór; az a) összhangosítás ennek megfelelő előjegyzést ad.

373 Veni creator Spiritus, ld. RMDT 162. sz.-ot és jzetét. Zahn 295. sz. RGyÉ 376. I.

378 RMDT 85. sz. és jegyz. RGyÉ 377. I.

379 RMDT 113. sz. Vö. uo. 43/a, 77, sz. és jzet.

380 A szent Tóbiás históriája, RMDT 15/I., vö. uo. 14., 15/II. sz. és jz. RGyÉ 377. I.

386 Huszita eredetű dallam. RMDT 27/I. sz. Kiterjedt kapcsolataira, magyar zenetörténeti hatására és jelentősé-

gére nézve ld. uo. a 168—9. l. dallamtáblázatát. Itt a Hofgreff-ékv. (1553) szerint. RGyÉ 378. l.

387 RMDT 96. sz. és jzet táblázat uo. 492. l.

388 Herr Christ, der einig Gottssohn, eredetileg német világi szövege volt. Zahn 4997/a sz. RMDT 126/I—II. sz. Vö. 276. sz. dallamunkkal. RGyÉ 378. l.

389 RMDT 114. sz., Kv 1744. szerint. RGyÉ 378. l.

390 Ein feste Burg ist unser Gott (Luther M. 1529, újabb forma); vö. Zahn 7377/a—d. RMDT 125. sz. és jz. RGyÉ 378. l.

391 Lobet den Herren alle, die ihn ehren (J. Crüger 1653); Zahn 996. sz. D 1774. No. 77. RGyÉ 378—9. l.

392 The Church's one foundation (Aurelia, Samuel Sebastian Wesley 1810—76); HCH 73, 537—8, RGyÉ 379. l.

394 Tihanyi Luttenberger Ágost dallama 1890-ből, tehát sem a szövegnek, sem a dallamnak nincs történelmi kapcsolata a gályarabokkal. RGyÉ 379—80. l.

395 Herz und Herz vereint zusammen, ismeretlen ered. (1688) világi dallamból, 1735. óta egyh. szöveggel.

397 O Zion, haste thy mission high fulfilling (Tidings, Mary Thompson); RGyÉ 381. l.

398 Jesus shall reign wherever the sun (Duke Street, John Hatton, † 1793), HCH 175, 364. l. RGyÉ 381. l.

399 Szepetneki János vértanú-éneke 1555-ből. RMDT 89. sz. XVII. sz.-i lapszéli kz. RGyÉ 381. l

400 Jam moesta quiesce quaerela. RMDT 200/I—III. sz. és jz. 1454/a sz. variánsa. Lásd még KodE 1953. 305. l. — RGyÉ 381. l.

402 Er. szöv. **Illik emlékeznünk régi ó törvényről,** RMDT 29. sz. RGyÉ 381. l.

403 KodÉ 1953. 310, 312—3. l., MZK II. 68* l. /j dall. A **Cur mundus militat sub vana gloria** II. dallamának (RMDT 189. sz.) variánsa.

404 A III. magyar **Cur mundus**-dallamváltozat (RMDT 190. sz. és jz.) csonka variánsa.

405 Alle Menschen müssen sterben (Chr. Anton 1681, Darmstadt 1687); Zahn 6779/a sz. RGyÉ 382. l.

406 DH 1791 202—3. l. Lásd KodE 1953. 320. l., kapcsolatait illetően uo. 325. l. (46. sz.) RGyÉ 382. l.

408 Forrása SzTA 100. l., 145. sz. XIX. szd. eleji kz. 46/b levél (ref. halotti énekgyüjtemény).

412 DH 1791. 100. l. **(Már elmégyek az örömbe** szöv.) KodE 1953. 299. l., 2/a sz. RGyÉ 382. l.

415 Nun lasst uns den Leib begraben (Wittenberg 1544); Zahn 352, Bäumker II. 358, RMDT 80/I—II. sz. és jz., RGyÉ 383. l.

416 Kolozsvári alkalmi nyomtatványból (1782). Kv 1907-ben a 69. sz. „új" ének. RGyÉ 383. l.

419 Eredete ismeretlen. Kv 1907-ben CCXL. sz. Régi ékveinkben a mostani 412. sz. dallammal szerepel.

420 DH 1791. 119. l. Vö. Zahn 1680. sz. dallammal. Ld. KodE 1953. 316. l. RGyÉ 383. l.

421 I. D. Sankey szövegére **(I know that my Redeemer)** szerzette C. G. Stebbins. Módosítva. Ld. RGyÉ 383. l.

422 Nearer, my God, to Thee (Bethany, Mason Lowell 1856); Handbook to the Hymnal (amerikai presb. 1946) 261. sz., 283. l. RGyÉ 383. l.

425 The God of Abraham praise (Leoni, jiddis, kb. 1770); HCH 197—8. l. RGyÉ 384. l.

426 Jesus, I my cross have taken (Arfon); RGyÉ 384. l.

434 Seelenbräutigam, Zahn 3255/a—b. RGyÉ 385. l.

436 Mein Seel, dich freu; első fele kissé bővülve: **Süsser Jesus** (Dulcis Jesu), Bäumker I. 122. sz. Kapcsolatai: KodE 1953. 323—5. l. RGyÉ 385. l.

445 Eternel, ô mon Dieu, Ch. Urhan, Chants Chrétiens, Paris 1834. HCH 201—2, 525. l. RGyÉ 386. l.

447 On laisse Créateur (Simeon éneke), az 1562-i genfi zsoltárkiadás függelékéből, ld. RGyÉ 486. l.

450 Históriás stílusú dallam, RMDT 95/II. sz. Számos XVI. századi egyházi és történeti ének idézi.

454 Ez élet csak füst és pára (Losontzi halottaskönyve 1778). **Im itt fekszem, mint férgetske** („Hier lieg ich, armes Würmelein") német ered. hatsoros énekből; ld. KodE 1953. 305. l. 14/a sz., ill. 323. l. 39. sz. Vö, Zahn 561, 2592—98. sz. RGyÉ 387. l.

455 Komt, laat ons voortgaan, kind'ren, J. G. Bastiaans dallama (1866) RGyÉ 387. l.

456 RMDT 206. sz. és jzet. RGyÉ 387. l.

457 O Jesus, Thou art standing (Llangloffan), walesi dallam (Hymnau a Thônau 1865). HCH 132., RGyÉ 387. l.

458 Rock of ages, cleft for me (Toplady, Th. Hastings 1830); Handbook to the Hymnal 258. l. RGyÉ 487. l.

459 Szövege angolból **(I lay my sins on Jesus);** a dallam valószínűleg az egyik Roy-nővér munkája.

460 Just as I am, without one plea (Just as I am, J. Barnby), RGyÉ 387. l.

461 Oppressed with sin and woe (St. Bride, Sam. Howard); HCH 134, Supplement 41., RGyÉ 388. l.

462 So nimm denn meine Hände, Fr., Silcher (1789—1860) szerzeménye, RGyÉ 388. l.

463 Spirit of the living God, Daniel Iverson dallama. Magyarul először Bp. 1940. Ld. RGyÉ 388. l,

364 Herra, kaikki. ravitset, finn népi dallam (Koraali Virsikirja, Porvoo 1946, 505. sz.) variánsa, Hallelujah 357. sz. szerint. A finn forrás sokkal szebb dallam alakot ad.

465 För Jesu milda ögon, finnországi svéd dallam; Huugo Nyberg szerzeménye. RGyÉ 388. l.

466 My faith looks up to Thee (Olivet, L. Mason, 1831); HCH 140, 423—4., RGyÉ 388. l.

467 How sweet the name of Jesus sounds (St. Peter, A. R. Reinagle); HCH 143, 474. l. RGyÉ 388. l.

468 All hail the power of Jesus' name (Miles Lane, W. Shrubsole); HCH 53—4, 497. l. RGyÉ 388. l.

469 Jesus, meek and gentle (Glenfinlas, K. G. Finlay 1925); HCH 227, 340. l. RGyÉ 388. l.

470 Lord Jesus, think on me (Southwell S. M., Damon's Psalmes 1579); HCH 39, 313. l. RGyÉ 388. l.

471 Ho, ho, comrades (Ph. Bliss); RGyÉ 388. l.

474 Ismeretlen eredetű 3/4 mértékű német dallamból, Kv 1837 IV. sz. RGyÉ 389. l.

475 Tinódi **Szulimán császárnak Kazul basával viadaljáról,** RMDT 36. sz. RGyÉ 389. l.

476 Históriás dallam, RMDT 102/I—II. sz. RGyÉ 389. l.

478 A dallam Kálvin strasbourg-i kis gyűjteményében (Aulcuns Pseaulmes et cantiques mys en chant) Simeon enekéhez tartozott; többször nem jelent meg. Most Ráday Pál szövegéhez kapcsolódik. RGyÉ 389. l.

479 Angol dallam, M. Ramsey-től. RGyÉ 389. l.

483 Vater unser im Himmelreich (Leipzig 1539); Luther Miatyánk-énekének dallama, Zahn 2561, Bäumker II. 346/I. sz. RMDT 133. sz. RGyÉ 390. l.

485 O aurora lucidissima Mária-énekből, az un. „Hajnalének. Zahn 51/a—b, RMDT 118/I—III. sz. RGyÉ 390. l.

486 Több históriás énekünk (az un. Nagy Sándor-típus) egyik variánsalakja. RMDT 195/IV. és jzet. RGyÉ 390. l. Kv és D között alig van eltérés.

487 Ich dank dir, lieber Herre (Zahn 5354/a) távoli rokona, vö. Bäumker II. 244. sz. RGyÉ 390. l.

488 Holy, holy, holy (Nicaea, J. B. Dykes, 1861); HCH 1, 325—6. l. RGyÉ 390. l.

489 Morgenglanz der Ewigkeit (J. R. Ahle 1662); Zahn 3427. sz. RGyÉ 390. l.

500 A **Pueri Hebraeorum** antifonából alakult dallamtípushoz tartozik; ld. RMDT 229. sz. és táblázatot az 594—5. lapon. RGyÉ 392. l.

501 Vitam quae faciunt beatiorem, humanista metrikus dallam, vö. Zahn 12, Bäumker I. 400, ill. II. 254. sz. RMDT 134/I—III. sz. és jzet. RGyÉ 392. l.

502 Der Mond ist aufgegangen, J. A. P. Schulz dallama, Zahn 2322. sz. RGyÉ 392. l.

503 O Welt, ich muss dich lassen, világi (H. Isaak, 1490) ered. dall., ld. Zahn 2293/c, vö. Bäumker I. 407/a. sz. RGyÉ 392. l.

510 Sun of my soul (St. Cross, J. B. Dykes, 1861); HCH 37, 325—6., RGyÉ 393, l. Az angolok Dykes művének tartják, mégis vö. Zahn 546/b **(Lobt Gott in seinem Heiligtum)** és Bäumker I. 24/II. **(O Heiland, reiss die Himmel auf)** sz. dallamokkal.

511 Abide with me (Eventide, W. H. Monk 1861), HCH 100, 435. l. RGyÉ 393. l.

512 Je veux répondre, ô **Dieu** dallama, Louanae et Filére, Paris 1945, 246. sz. Vö. Zahn 5138. sz. **O Gott, du frommer Gott,** Melodie I., Braunschweig 1648) dallamával. U. ennek más szövege **„Ach Jesu, dessen Treu.** Ékvünkben P. Corneille **„Parle, parle Seigneur"** kezd. szövegének fordításával. RGyÉ 393. l.